

358. Skepptuna kyrka.

Pl. 34.

Litteratur: D 2:154. E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 22; Sveriges kyrkor, Uppland 4 (1920), s. 253.

Äldre avbildning: Dybeck a. a.

Runstenen låg före 1942 i grunden till Skepptuna kyrkas torn på södra sidan, med den ristade sidan uppåt. Ungefär halva ristningen befann sig emellertid under själva tornmuren, som helt täckte de båda skriftraderna på stenens v. sida. Runstenen omtalas första gången av Dybeck, som avtecknade h. sidans två skriftrader. Han sökte även »genom inbrott i muren» avtäcka återstoden, men måste på grund av sockenmännens motvilja avstå från en fullständig undersökning. Senare blev hela stenen täckt av en hög jordvall invid muren och var sålunda helt oåtkomlig. Den framgrävdes i sept. 1942 och uttogs ur tornmuren, varefter den restes på kyrkogården S om tornet, några meter framför den plats, där den tidigare legat.

Ljusgrå granit. Stenens höjd över markytan 2,05 m., bredd 0,78 m. Ristningens höjd 1,80 m., bredd 0,55 m. Ristningslinjerna äro smala, fint huggna. Ristningen, som är väl bevarad, erinrar i hög grad både vad ornamentik och ristningsteknik angår om U 258 vid Fresta kyrka och är säkerligen utförd av samme ristare.

På baksidan finnes ett ornament, bestående av en trappstegsformigt tecknad fyrkant. Det är dock mycket klumpigt utfört, och det är därför synnerligen ovisst, om det härrör från samme ganska skicklige ristare som framsidans ristning.

Inskrift:

fulkmar × lit × risa × stin × pina × iftir × fulkbiarn × sun × sin × sar × itapis × uk miþ krkum × kuþ × ialbi ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
 ans × ot uk salu
 70 75 80

Folkmar let reisa stein þenna æftir Folkbiorn, sun sinn. Sar ændaðis ok með Grikkium. Guð hialpi hans and ok salu.

»Folkmar lät resa denna sten efter Folkbjörn, sin son. Han dog ock bland grekerna. Gud hjälpe hans ande och själ.»

Till läsningen: Intet sk finnes vid inskriftens början och slut. Sk saknas även efter 53 k, 56 þ, 74 t och 76 k. Icke stungna äro 12, 17, 20, 23, 46, 55 i, 57, 62 k. 52—53 uk är säkert, 53 k tydligt. — Dybeck har sk efter 53 k, bestående av en urgröpt trehörning.

43—61 sar × itapis × uk miþ krkum är sannolikt en huvudsats, sar sålunda ett demonstrativt pronomen. Till dettas ursprungliga form sa har analogiskt lagts en nominativändelse -r. En underordnad relativsats skulle snarast ha haft formen þann er ok ændaðis með Grikkium.

Uttrycket uk miþ krkum är, anmärker Dybeck, dunkelt. Man väntade annars ett uti með Grikkium »utomlands bland grekerna». Ett betonat uk 'ock, också' är visserligen tänkbart hos en ristare, som tecknar den obetonade partikeln 'och' uk. Jfr U 188 sasi × is uk at × iarkia. Liksom i denna inskrift uk 'också' förutsätter, att en annan sten har rests efter Iargæirr (U 186), så hänvisar här uk i uttrycket sar × itapis × uk miþ krkum på att även en annan man dött i Grekland, sålunda till att en annan runsten har funnits i närheten, ristad samtidigt av samme ristare, på vilken har omtalats, att en man har dött ute bland grekerna. Om uttrycket miþ krkum se U 201.

Om namnet Folkbiorn se E. Wessén, Nordiska namnstudier, s. 103. Namnet Folkmar är för övrigt icke belagt i runinskrifterna, och det har sålunda i varje fall varit ett sällsynt namn i Sverige under vikingatiden. Det finnes icke heller i danska inskrifter, och det saknas alldeles i det norska och isländska namnförrådet från medeltiden (Lind). I svenska medeltidskällor fin-

nas (enligt Lundgren-Brate) några få belägg på namnet *Folkmar* (*Folmar*). Däremot är det mera utbrett i Danmark under medeltiden, särskilt på Själland och Lolland-Falster. På västgermanskt område är namnet vanligt, särskilt bland frankerna: fht. *Folcmar* (*Folmar*, se Förstemann), mlt. *Volmarus* (*Volmer*), feng. *Folcmar*. Namnet har därför tidigare antagits vara inlånat till Sverige och Danmark från Tyskland och Nederländerna (E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 103). Den överraskande förekomsten i en runinskrift från början av 1000-talet gör kanske saken något tvivelaktig. Det är möjligt, att namnet verkligen har funnits från gammal tid i Sverige och Danmark, om också sällsynt. F. ö. är att märka, att förleden i de båda namnen *Folkmar* och *Folkbiorn* är gemensam. Vi finna sålunda här ett nytt exempel på s. k. variation i namnskicket under vikingatiden i Sverige (E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 7 f.).

359. Skepptuna kyrka.

Pl. 35.

Litteratur: E. Brate, Anteckningar (ATA); Sveriges kyrkor, Uppland 4 (1920), s. 253.

Äldre avbildning: Brate foto 1907 (ATA).

Runstenen anträffades vid kyrkans reparation år 1907 i golvet under predikstolen. Den låg med den ristade sidan uppåt intill norra kyrkoväggen såsom fyllnad jämte tegelgolvet; över tegelgolvet var ett trägolv. Stenen var sönderslagen i fyra stycken, ett större och tre mindre. De lågo icke tillsammans i golvet, men då de sammanfördes, passade de noga tillsammans. Så när som på h. hörnet nedtill är runstenen fullständig. Upptill på h. sidan är den något skadad. Den förvaras nu i vapenhuset, fastsatt vid östra väggen.

Grå granit. Höjd 0,74 m., största bredd 0,40 m. Ristningen består av breda linjer men är grunt huggen.

Inskrift:

kiftir · mina · ik - ktir nu · . . . i

5 10 15 20

Till läsningen: 1 **k** är otvivelaktigt inskriftens första runa. Den är icke stungen. Framför den finnes intet sk. På 2 **i** finnes en grund fördjupning, som möjligen är huggen. Bst i 7 **m** äro svaga; men runan har säkert varit **m**, icke **h**. Alla runorna på v. sidan äro f. ö. säkra. Bst i 12 **k** är fullt säker, ehuru övre delen är förstörd; icke **f**. Ett stycke av stenen är avslaget upptill på h. sidan; av runan 13 finns endast hst:s nedersta del i behåll. Den följande runan 14 är **k**, icke **f**. En fördjupning nedanför bst är ej huggen. De följande runorna äro fullt tydliga. Bst i 18 **n** är nästan vågrät. 19 **u** har bst utgående från hst:s mitt; den är djupt huggen och säker. — Brate: 7 **h**. 14 **f**.

Stenen är knappast en vanlig minnesvård. Häremot talar såväl det lilla formatet som inskriften. Ovisst är, vad stenen och dess oklara inskrift kan ha tjänat för syfte. Den är tämligen skickligt utförd. Såväl ormslingan som runornas former vittna om, att ristaren har känt till runstenar och runornas bruk som skrivtecken. Det är därför knappast troligt, att runorna uteslutande ha haft ett dekorativt ändamål. Inskriftens början, 1—10 **kiftir · mina**, kan återge ett fornsvenskt *giftir mina(r)* »mina gåvor».

360. Gådersta, Skepptuna sn.

Pl. 36.

Litteratur: B 24, L 516, D 2: 152. J. Bureus, F a 6 s. 201, 204 (Rhezeliuss), F a 5 n:r 312, F a 1 s. 71; O. Verelius, *Manuductio compendiosa* (1675), s. 57; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5:1 n:r 37, *Monumenta* 3, bl. 92; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 45; O. Celsius, SR 1 s. 197, 2 s. 76; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 12, Anteckningar (ATA); O. von Friesen, *Upplands runstenar* (1913), s. 53.